

РАЗДЕЛ 1. НООСФЕРНАЯ ПАРАДИГМА В ЯЗЫКЕ

УДК 81.373.612

Інноваційні зміни семантики слів як наслідок імпліцитних прирощень смислу

Бабич Т. В.

*Кіровоградський національний технічний університет,
м. Кіровоград, Україна*

У статті підтверджено думку про необхідність аналізу смислових відтінків мовних одиниць не у мові взагалі, а у конкретному тексті. Саме тому предмет дослідження будується на реальних спостереженнях, які вбачають виникнення прихованого імпліцитного смислу внаслідок розходжень між тим, що вербально виражено на експліцитному рівні тексту, і тим, що домислюється імпліцитно в кожному комунікативному відрізку. Сировиною для виникнення імпліцитних прирощень смислу стають асоціації, що виникають у свідомості людини в результаті співвіднесеності поетичних образів з певними об'єктами реального або уявного світу. Імпліцитна інформація – це наслідок поєднання асоціативних смислів, які найчастіше зображають поняття, що не співвідносяться з певними знаками на рівні звичайного мовлення.

Ключові слова: імпліцитні прирощення смислу, експліцитне значення слова, контекст, естетичне значення слова, лексичне значення, концепт.

Актуальність. У сучасних комплексних дослідженнях вчених-семасіологів В.Х. Багдасаряна, Л.І. Белехової, О.М. Кагановської, Ю.О. Карпенка, Ю.С. Лазебника, В.М. Манакіна, О.О. Семенець, Н.В. Слухай (Молотаєвої), Ж.П. Соколовської, В.А. Чабаненка та інших є твердження про те, що неявно виражений смисл в акті комунікації передає не лише предметно-логічну інформацію, але й суб'єктивно-оціночну, емоційну та естетичну. Головним при дослідженні імпліцитності є додатковий домислений смисл, що включає реальну сукупність деяких чинників, які вказують на розкриття неявно вираженого смислу в акті комунікації. Найбільшою мірою імпліцитність пов'язана з когнітивними процесами освоєння світу, які набувають вираження лише в умовах дискурсивної території. Важливого значення тут набуває інтенціональна сфера людських понять, яка охоплює, крім лексичного значення, ще й глибинну сферу відношень та зорієнтовує як на суспільно-визнані концепти, так і на інтелектуальні можливості мовця.

Мета дослідження: встановити факти імпліцитних прирощень смислу в поетичних творах Л.В. Костенко.

Імпліцитність будується на реальних спостереженнях, які потребують зіставлення одиниць мовлення з відповідними одиницями мови, адже, як зазначає В.Х. Багдасарян “експліцитними чи імпліцитними бувають думки, а не мовні одиниці, але думки не самі по собі, а щодо засобів мовного вираження” [1, с. 6]. Він наголошує на суто лінгвістичних моментах аналізу прихованого: „Експліцитним, або явним, є те, що має своє власне, повне, безпосереднє словесне вираження, імпліцитним же, чи неявним, є те, що не має такого словесного вираження, але домислюється з опорою на експліцитне, виражається й сприймається адресатом за допомогою експліцитного, а також контексту та інших чинників” [1, с. 5].

На основі теорії про розуміння слова як органа думки і як символа для подальшого художнього творення моделює своє твердження й В.М. Манакін: „Смислова структура слова базується на ієрархії різноманітних ознак, кожна з яких сприймається дискретно, утворюючи таким чином не тільки площинні, але й глибинні відношення у лексичній семантиці” [4, с.5].

О.М. Кагановська також розглядає репрезентацію імпліцитності як необхідну умову творення художніх образів: “Важливим з точки зору кореляції експліцитно-імпліцитних зв’язків є розкриття такого положення: щоб значення малося на увазі, воно повинно міститися у внутрішній структурі висловлювання, незважаючи на те, має воно чи ні словесно оформлене вираження в найближчому контексті або ж таке вираження здатне виділятися із задалегідь зумовлених ментальних структур” [2, с. 63].

Визначаючи мову як діючу функціональну систему, слід з’ясувати питання логічних, психологічних, когнітивних та інших основ імпліцитності. Аналіз імпліцитного змісту художнього твору вимагає відновлення механізму комунікативного процесу, під час якого це повідомлення виникло.

Цілий арсенал такого роду імпліцитних прирощень смислу можна прослідкувати на рівні лексем-кольоративів. Якщо взяти на озброєння твердження про те, що колористичні семи виникають у результаті суміщення номінативного значення та нейтралізації семантики кольору, то колір слід вважати однією з форм художнього пізнання та ідейно-естетичного зображення дійсності. Адже кожен колір створює навколо себе певну дискурсивну зону та містить вказівку на певний склад ідей та задумів автора, одним словом, окрім смислової та описової функції кольоративів, їх сполучення реалізують емоційну функцію, яка впливає на почуття людини, формуючи тим самим певний настрій. Саме звідси складність функції символіки кольоративів. Відповідно, ознака кольору передається не прямо, а шляхом відсилання до об’єкта, який певною мірою пов’язаний з конкретним кольором.

Для аналізу звернемося до фрагменту:

У нього були дивні очі –

кольору повільної грозової хмари [3, с. 393]

У значенні лексеми *хмара* спостерігаємо семантичний процес, в основу якого покладено усунення основних семантичних ознак слова *хмара* (хмара – ‘скупчення краплин води, кристаликів льоду та їхньої суміші в атмосфері у вигляді суцільної маси світлого або темного кольору’ [6, XI, с. 93]) та активізацію мінливих потенційних сем, які вказують на сірий колір хмари. Сполучення із лексемою *грозова* (грозова – яка супроводжується грозою [6, II, с. 173]) надає колористичній образності особливого відтінку, і вона сприймається як влучна психологічна оцінка та імпліцитно набуває значення „дивні”, „загадкові”, а також „які виражають погрозу”.

Подібне перетворення відбувається також і в поетичних рядках:

Вже дожились – забули колір неба,

воно буває кольору досад [3, с. 68].

Уживання лексеми *досада* (досада – почуття незадоволення, гіркоти, викликана чим-небудь [6, II, 38]) для характеристики кольору неба пояснюється, очевидно, актуалізацією на асоціативному рівні негативних сем, пов’язаних зі світом емоцій, у результаті чого семантика лексеми *небо* набуває додаткового нашарування, а абстрактне поняття *досада* стає незвичним позначенням „психоемоційного” кольору.

Так само у прикладі:

Як важко їй писати! Нема в латинці літер

для кольору печалі і голосу води. [3, с. 410]

лексема *печаль* (печаль – те, що засмучує кого-небудь, задає комусь горя, журби [6, VI, с. 364]) в індивідуально-авторському використанні актуалізує сему кольору, яка не властива їй поза наведеним поетичним дискурсом.

Особливо активно імпліцитні семантичні інновації у поезіях Л.В. Костенко відбуваються у словах, що мають конкретні значення, адже самі носії мови встановлюють та вимірюють зв'язок між кількістю мовних одиниць і предметами та явищами навколишнього світу. Нагнітання математичних термінів часто не просто увиразнюють та організовують художній текст, а й з сухістю науки підкреслюють сутність життя людини лише як одиницю виміру для статистики, заперечуючи тим самим його найвище призначення:

Плюс мінус життя.

Квадратний корінь із мрії романтика.

Два пишем, три помічаєм.

Розношена

щоденна

проста

математика [3, с. 156].

Порівняємо:

Ідуть сніги... Плюс мінус безкінечність.

Сніжинка тане в мене на щоці" [3, с. 55]

У прикладі:

І ось він в чому, подвигом добутий

квадратний корінь квітів і трави [3, с. 391]

обчислюється вартість людського життя, якщо воно покладене в ім'я спасіння рідної землі.

Проаналізовані випадки семантичних змін слів у поетичному мовленні дозволяють зробити висновок, що загальномовні значення слів у художньому тексті стають фундаментом для будови нового контекстуального смислу, який відтворюється у процесі комбінування семантичних ознак та виявляє свої властивості більшою або меншою мірою залежно від духовного світу мовця. Імпліцитна інформація – це наслідок поєднання асоціативних смислів, які найчастіше зображають поняття, що не співвідносяться з певними знаками на рівні звичайного мовлення.

Висновки. Таким чином, імпліцитне прирощення смислу – це такий семантичний процес, який полягає у тому, що слово в контексті набуває додаткової приховано вмотивованої ознаки лексичного значення. Характеристика одного об'єкта виражається ознаками іншого на основі їхніх системно-аналітичних відношень. У контексті встановлюються логічні зв'язки, в яких міститься семантична вказівка, що спрямовує на розуміння імпліцитних прирощень смислу мовної одиниці в художньому тексті.

Список літератури

1. Багдасарян В.Х. Проблема імпліцитного (логіко-методологический анализ) / В.Х. Багдасарян. – Ереван: АН Арм. ССР, 1983. – 138 с.
2. Кагановська О.М. Проблема імпліцитно-експліцитних зв'язків у світлі теорії мовної комунікації / О.М. Кагановська // Вісник Харківського держ. університету. – № 435. Серія романо-германська філологія. – Харків, 2001. – С. 39 – 46.
3. Костенко Л.В. Вибране / Л.В. Костенко. – К.: Дніпро, 1989. – 560 с.
4. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология / В.Н. Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
5. Слухай Н.В. (Молотаєва). Художественный образ в зеркале мифа этноса: М. Лермонтов, Т. Шевченко / Н. В. Слухай (Молотаєва). – К.: Изд-во Киевского ун-та, 1995. – 486 с.
6. СУМ – Словник української мови: в 11-ти томах. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.

Бабич Т. В. Инновационные изменения семантики слов как следствие имплицитных приращений смысла // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» Том 26 (65). № 1 – С. 3-6

В статье подтверждено мнение о необходимости анализа смысловых оттенков языковых единиц не в языке вообще, а в конкретном тексте. Именно поэтому предмет исследования строится на реальных наблюдениях, которые видят возникновение скрытого имплицитного смысла вследствие различий между тем, что вербально выражено на эксплицитном уровне текста, и тем, что домысливается имплицитно в каждом коммуникативном отрезке. Сырьем для возникновения имплицитных приращений смысла становятся ассоциации, возникающие в сознании человека в результате соотнесенности поэтических образов с определенными объектами реального или воображаемого мира. Имплицитно информация - это следствие сочетания ассоциативных смыслов, часто изображающие понятия, которые не соотносятся с определенными знаками на уровне обычного говорения.

Ключевые слова: *имплицитные приращения смысла, эксплицитное значение слова, контекст, эстетическое значение слова, лексическое значение, концепт.*

Babich T. V. Innovative changes the semantics of words as a consequence of implicit meaning pryroschen // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65). No 1 – P.3-6

The article confirmed the idea of the need to analyze connotations of language units are not in the language in general, and in particular the text. That is why the purpose of the study is based on actual observations, which view of the hidden implicit meaning as a result of differences between what is verbally expressed in explicit level of the text, and that domyslyuyetsya implicit in every communicative segment. The raw material for the emergence of implicit meaning pryroschen are associations that arise in the mind as a result of the correlation of poetic images with certain objects real or imaginary world. Implicit information - a consequence of the combination of associative meanings that often represent concepts that do not correlate with certain signs at normal speech. Main in the study implitsynosti is an additional implied meaning, which includes real aggregate some factors that indicate the disclosure implicit meaning in the act of communication.

Keywords: *implicit increment of meaning, explicit meaning, context, aesthetic meaning, lexical meaning, concept.*

Поступила до редакції 15.03. 2013 р.